

DESET LET V EU: ČESKÁ A SLOVENSKÁ ZKUŠENOST

Bartovic Vladimír, Gabrižová Zuzana

- Důsledky vstupu
- Veřejné mínění
- Evropská politika ČR a SR
- Euro
- Institucionální změny v EU – postoje obou zemí
- Vliv obou zemí na rozhodování v EU – možnosti prosazování českých a slovenských kandidátů do vrcholných pozic

Letos uplynulo již deset let od vstupu České republiky a Slovenska do Evropské unie. Naplnil se tím jeden z hlavních požadavků a hesel sametové revoluce, a to návrat do Evropy. Vstup do Evropské unie znamenal i určité „znovusjednocení“ obou zemí po 11 letech samostatnosti, byť v rámci většího celku.

Česká republika a Slovensko si po určitém času ochladnutí vztahů v polovině 90. let během vlády Vladimíra Mečiara na Slovensku k sobě našly cestu už během přístupového procesu, kdy Česko pomáhalo Slovensku dohnat ztracený čas na cestě do Evropské unie a NATO. Následně, během deseti let členství v EU si Česko a Slovensko byly nejbližšími partnery a spojenci, jak v oficiálních postojích, tak hlavně a především v rovině neformálních kontaktů. Ať už se jedná o zasedání pracovních skupin Rady, COREPER nebo Rady ministrů, český a slovenský zástupce si většinou vyměňují informace a sdělují navzájem své postoje. Partner z druhé země je většinou ten první, který je požádán o podporu. Bez ohledu na diplomatické zvyklosti udržují jednotlivé rezorty a úřady přímé styky se slovenskými partnery a naopak. Důkazem blízkých a intenzivních kontaktů je i pravidelné

organizování Česko – slovenského diskusního fóra a také již dvě proběhlá společná zasedání vlád.

Na druhou stranu jsou však obě země v mnohých aspektech svých politik týkajících se Evropské unie dosti rozdílné. Cílem tohoto diskusního příspěvku, psaného pro účely 5. Česko-slovenského diskusního fóra je připomenout deset let členství obou zemí v Evropské unii, poukázat na oblasti, ve kterých se obě země shodnou a na ty, které je rozdělují a konečně nastínit, ve kterých oblastech by obě země mohly více spolupracovat. Diskusní příspěvek nemá ambici činit konkrétní doporučení, ale spíše načrtnout témata a položit otázky pro diskusi během česko-slovenského fóra.

Důsledky vstupu

Vstup do EU byl v obou zemích otázkou celospolečenského konsenzu. Všechny relevantní parlamentní strany s výjimkou českých a slovenských komunistů jej podporovaly. V referendech v obou zemích zastánci vstupu drtivě zvítězili. Už tehdy se však ukázalo větší nadšení Slováků pro evropskou integraci. V České republice dosáhla podpora vstupu do EU 77

procent při 55 procentní účasti, zatímco na Slovensku to bylo ohromujících 94 procent při 52 procentní účasti. Přístupový proces do Evropské unie však znamenal pro obě země náročné a vyčerpávající cvičení, které si vyžádalo provedení mnoha reforem a změny množství legislativy. Politikům se nepodařilo vysvětlit všechny detaily a souvislosti tohoto kroku občanům. Únava občanů z dlouhého procesu reforem se projevila již v prvních volbách do Evropského parlamentu, kdy volební účast dosáhla v ČR 28 procent a na Slovensku dokonce pouhých 17 procent. Politické strany, které své země dovedly ke členství v Evropské unii, pak v nejbližších parlamentních volbách v obou zemích (v roce 2006) tyto volby prohrály. Trend nízké volební účasti z prvních voleb do Evropského parlamentu přetrval i v roce 2009, kdy se v ČR zúčastnil přibližně stejný počet voličů a na Slovensku volební účast stoupla jen lehce nad 20 procent. Ve volbách v roce 2014 však obě země v rámci celé Evropské unie skončily s nejnižší volební účastí, která dosáhla na Slovensku pouze 13 procent a v České republice 18 procent. Volební účast v obou zemích tedy dlouhodobě potvrzuje, že občané považují volby do Evropského parlamentu za druhořadé a nepodstatné.

Ekonomicky se vítězem vstupu do Evropské unie stalo Slovensko, jež dokázalo lépe využít potenciál, který členství v Unii nabídlo obou zemím. Zatímco Česká republika dokázala zvýšit úroveň svého HDP měřeného paritou kupní síly vůči průměru EU o pouhých 3 procenta z úrovně 77 procent v roce 2003 na 80 procent v roce 2013, slovenské HDP narostlo skokově o 20 procent z úrovně 56 na 76 procent průměru HDP EU.^[1] V ukazateli skutečné individuální spotřeby (AIC), který podle Eurostatu lépe vystihuje materiální bohatství domácností, již Slovensko předběhlo Českou republiku a dosahuje 73 procent průměru EU, zatímco u České republiky tento ukazatel dosahuje úrovně 72 procent.^[2]

Obě země však velice negativně zasáhla globální finanční a ekonomická krize, ze které se mnohem rychleji vzpamatovalo Slovensko, které již v roce 2011 dosáhlo předkrizové úrovně HDP, zatímco Česká republika se to nepovedlo dodnes a její HDP ve stálých cenách je za rok 2013 stále pod úrovní roku 2008. Na druhou stranu Slovensko od

vypuknutí krize bojuje s vysokou mírou nezaměstnanosti, která je v České republice i přes ekonomickou stagnaci v posledních pěti letech jedna z nejnižších v EU. Zatímco na Slovensku se míra nezaměstnanosti zvýšila z 9,6 procent v roce 2008 na 14,2 procent v roce 2013, v Česku se nezaměstnanost zvýšila méně a to ze 4,4 procent v roce 2008 na 7 procent v roce 2013.^[3] Nepředstavuje tak pro ekonomiku země takový problém jako na Slovensku. Oběma zemím se až na výjimky také nedaří přilákat větší zahraniční investice, jakými byly před vypuknutím ekonomické krize kupříkladu automobilky. Mezinárodní indikátory srovnávající ekonomickou konkurenceschopnost obou zemí také ukazují negativní trend v zhoršujícím se podnikatelském prostředí, respektive poukazují na fakt, že obě země ztratily reformní tempo z prvních let členství v EU. Kupříkladu Světová banka prostřednictvím svého projektu Doing Business označila v roce 2005 Slovensko za TOP světového reformátora svého podnikatelského prostředí. V roce 2006, kdy také poprvé zveřejnila kompletní žebříček zemí podle kvality podnikatelského prostředí se Slovensko umístilo na 32. místě a Česká republika na 59. V žebříčku za rok 2013 zaznamenaly obě země pád o 17 míst, Slovensko na 49. příčku a Česká republika na 76.

Jakým způsobem mohou obě země zareagovat na rekordní neúčast ve volbách do Evropského parlamentu? Jaké opatření mohou přijmout, aby se tato situace nezopakovala při dalších volbách? Reálná konvergence obou zemí se od vypuknutí krize v roce 2009 v případě Slovenska výrazně zpomalila a v případě České republiky úplně zastavila. Jakými opatřeními mohou obě země tento proces opětovně nastartovat?

[1] Údaje Eurostatu.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&code=tec00114>

[2] Údaje Eurostatu.

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Volume_indices_per_capita_2010-2013\(EU-28%3D100\)_V2.png](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Volume_indices_per_capita_2010-2013(EU-28%3D100)_V2.png)

[3] Údaje Eurostatu.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Unemployment_rate_2002-

Veřejné mínění

Prvních pět let po vstupu do Evropské unie byli občané obou zemí velice pozitivní ve svých hodnoceních přínosu členství v Evropské unii. Až do vypuknutí ekonomické a finanční krize v roce 2009 zažívaly obě země ekonomický růst a životní úroveň obyvatel se rychle zvyšovala. Občané obou zemí mohli postupně začít využívat výhody plynoucí z členství, jakými jsou možnost cestování bez hraničních kontrol, právo na studium, podnikání, a práci v jiných členských zemích nebo mohli ve svém okolí vidět projekty realizované díky penězům z Evropské unie. Nejvyšší míru spokojenosti Čechů s členstvím v EU naměřila Agentura STEM během českého předsednictví v Radě EU v únoru 2009, kdy bylo se členstvím spokojeno 69 procent Čechů. Spokojenost Čechů začala prudce klesat v roce 2010 a svého minima na úrovni 41 procent dosáhla v dubnu 2012. Současná úroveň spokojenosti dosahuje 46 procent. Na Slovensku podobný průzkum neprobíhá, a proto je potřeba podívat se na čísla z Eurobarometru. Podle nich dosáhla spokojenost s členstvím v EU svého vrcholu na podzim roku 2009, kdy členství v EU považovalo za dobrou věc 66 procent Slováků a za špatnou věc pouze 3 procenta^[1]. Podle stejného Eurobarometru považovalo členství v EU za dobrou věc 42 procent Čechů a za špatnou 13 procent.^[2] V současnosti se již Eurobarometr neptá, jestli je členství v EU dobrá nebo špatná věc, ale klade otázku, jestli by země dokázala lépe čelit budoucnosti mimo EU. Na tuto otázku odpovědělo v listopadu 2013^[3] pozitivně 44 procent Čechů a negativně 45 procent, čímž se počet příznivců a odpůrců členství v EU téměř vyrovnal. Jednalo se o třetí nejhorší výsledek v rámci Unie po Kypru a Británii. Na Slovensku výrazně převyšovaly negativní odpovědi t.j. 56 procent Slováků věří v lepší budoucnost své země v rámci EU a 35 procent si myslí opak.

Tento negativní trend v obou zemích byl kromě objektivních problémů Evropské unie a Eurozóny, způsobený zejména ekonomickou krizí, sekundárně podpořen také obecně rostoucí nespokojeností občanů, jak se svou vlastní životní situací, tak i se situací ve vlastní zemi, potažmo Evropské unii. V České republice byl dalším z důvodů také vůči Evropské unii výrazně

negativní politický diskurz vedený bývalým prezidentem Václavem Klausem a na Slovensku pocit obrovské nespravedlnosti spojené s nutností přispívat do záchranných mechanismů, používaných pro podporu zemí s vyšší životní úrovní než jaká je na Slovensku. Dalším z důvodů, kterým lze vysvětlit negativní vnímání Evropské unie u občanů obou zemí je nedostatek informovanosti. Průzkum agentury MEDIAN poukázal na fakt, že jen 14 procent občanů ČR a 20 procent občanů SR je spokojeno s úrovní informovanosti o činnosti Evropského parlamentu. V šetření, které zkoumalo schopnost vybavit si jméno alespoň jednoho europoslance, dopadla Česká republika výrazně hůře než Slovensko. Jméno ani jednoho europoslance si nedokázalo vybavit 68 procent Čechů, ale pouze 32 procent Slováků.

Zajímavé je také zmínit vztah mezi znalostí europoslanců a vnímáním vlivu členství v EU na život v ČR a na Slovensku. Respondenti, kteří si nevybavili jméno žádného europoslance, vnímají dopady členství spíše negativně (jenom 35 procent pozitivních odpovědí v ČR a 37 procent v SR), zatímco respondenti, kteří si vybaví jména dvou europoslanců, ho vnímají převážně pozitivně (52 procent respondentů v ČR a 62 procent v SR). Tyto údaje mohou také vysvětlit, proč popularita EU prudce vzrostla během českého předsednictví v Radě EU, kdy se občanům dostávalo nejvíce informací o dění v EU.

Spolu se stabilizací Eurozóny, nastartováním hospodářství a růstem životní úrovně můžeme podle nejnovějších čísel Eurostatu konečně vnímat změnu trendu. Podle údajů Eurobarometru 81,^[4] z jara 2014 se zejména v České republice výrazně snížil podíl občanů vnímajících členství v EU negativně. Ve srovnání s výše zmiňovanými daty z listopadu 2013 se v ČR snížil počet lidí, kteří si myslí, že by země lépe čelila budoucnosti mimo EU ze 44 procent na 38 procent, a počet těch, kteří si myslí opak, se zvýšil ze 45 na 52 procent. Na Slovensku došlo k podobnému, i když méně výraznému posunu, kdy 31 procent lidí oproti 35 procentům si myslí, že země bude lépe čelit budoucnosti mimo EU, zatímco o opaku je přesvědčeno 60 procent lidí oproti 56 procentům v listopadu 2013.

Zejména v České republice je vnímání členství v Evropské unii občany vnímáno dosti negativně. V obou zemích pak existuje problém s nedostatečnou informovaností občanů o Evropské unii a dění v ní. Jakými kroky mohou obě země zvýšit povědomí občanů o fungování Evropské unie? Jedná se o problém poskytování informací ze strany médií, nebo o absenci informační kampaně ze strany státu?

[1] Eurobarometr 71. Národní zpráva Slovensko
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb71_sk_sk_nat.pdf

[2] Eurobarometr 71. Národní zpráva ČR
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb71/eb71_cz_cs_nat.pdf

[3] Eurobarometr 80.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_publ_en.pdf

[4] Eurobarometr 81.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb81/eb81_publ_en.pdf

Evropská politika ČR a SR

Evropská politika se podle programových prohlášení stala prioritou všech českých a slovenských vlád od vstupu obou zemí do Evropské unie. Zatímco Česká republika se během prvních pět let členství připravovala na své předsednictví v Radě Evropské unie v prvním pololetí roku 2009, Slovensko se ve stejném období soustředilo na vstup do Hospodářské a měnové unie. Priority evropských politik obou zemí lze kromě spíše vágních programových prohlášení vlád hledat v koncepčních a strategických dokumentech. V případě ČR se jednalo zejména o Koncepti zahraniční politiky pro roky 2003 - 2006 a program předsednictví v Radě EU v roce 2009. České vlády po proběhnutí předsednictví nebyly schopny až do roku 2011 definovat priority nejen v oblasti evropské politiky, ale ani v oblasti zahraniční politiky jako takové. Nová koncepce zahraniční politiky byla přijata až v roce 2011 a v roce 2013 ji následovala Strategie působení ČR v EU. Oba dokumenty a zejména strategie působení byly vystaveny kritice za přílišnou vágnost v definování priorit a naopak přílišnou techničnost v jednotlivých sektorových prioritách. Žádný

z dokumentů kupříkladu nedává odpověď na otázku, jakou Evropskou unii si Česká republika představuje a jak vnímá svoje členství v Eurozóně. Nová česká vláda, ustanovena v lednu 2014 již avizovala, že oba programové dokumenty do konce letošního roku nahradí novými. Na Slovensku je definování zájmů země v EU mnohem konkrétnější. Neexistuje sice speciální evropská strategie (tou byla zejména strategie přijetí eura), ale evropská politika je stěžejní součástí Střednědobé strategie zahraniční politiky do roku 2015 a také každoročních Zaměření zahraniční politiky. Slovensko také na rozdíl od České republiky své působení v EU, prostřednictvím tzv. Souhrnné zprávy o členství v EU každý rok vyhodnocuje.

Z hlediska programových priorit se Česko a Slovensko příliš neliší. Jedinou výjimkou je Hospodářská a měnová unie, které se Slovensko, na rozdíl od České republiky, účastí. Z ostatních priorit se jedná zejména o dobudování Jednotného vnitřního trhu a související otázky konkurenceschopnosti. Zejména v souvislosti s plynovou krizí se pro obě země stala prioritní i oblast energetiky, zejména pak zajištění bezpečnosti dodávek energií prostřednictvím diverzifikace zdrojů a dopravních cest. V oblasti zahraniční politiky zmiňují obě země jako prioritu pokračování v rozšiřovacím procesu EU o Západní Balkán a východní dimenzi evropské zahraniční politiky. Projekt Východního partnerství považuje zejména česká diplomacie za své dítě, i když jeho oficiálním navrhovatelem bylo Polsko a Švédsko. Česko tento projekt výrazně podpořilo a první summit Východního partnerství také proběhl během českého předsednictví v radě EU. Rozšiřování Evropské unie je však po loňském přistoupení Chorvatska do EU projektem, jenž v nejbližších letech nebude příliš postupovat (Junckerovo politické prohlášení, v němž avizoval, že během mandátu jeho Komise se EU nerozšíří) a politika Východního partnerství je vzhledem k posledním událostem ve východní Evropě a destruktivní politice Ruska v troskách.

Obě země jsou momentálně v procesu revize svých zahraničně politických koncepcí. Česká vláda připravuje také novou strategii působení v EU. Slovensko bude schvalovat novou střednědobou strategii zahraniční politiky a připravuje priority

svého předsednictví v Radě EU. Jaké budou priority v oblasti evropské politiky pro obě země? Ve kterých oblastech existuje shoda a kde se naopak zájmy liší? Do jaké míry a jakým způsobem události v sousedství EU tyto koncepce a strategie ovlivní?

Euro

K přijetí eura se obě země zavázaly již ve svých přístupových smlouvách a stanovily si za cíl přijmout jej do pěti let od svého vstupu. V případě České republiky koncepce zahraniční politiky z roku 2003 zmiňovala vstup do eurozóny jako jeden z cílů evropské politiky země. Následně byla ve stejném roce přijata Strategie přistoupení ČR k Eurozóně, která za cílové datum vstupu určila období let 2009-2010. Slovenská republika postupovala podobným způsobem a v roce 2003 přijala tzv. Strategie přijetí eura v SR, kde jako cílové datum zmiňovala roky 2008 – 2010. Vstup do systému směnných kurzů, který je nevyhnutelným předpokladem přijetí společné měny, pak byl naplánován na rok 2005. Obě země si stanovily kritéria nominální a reálné konvergence a definovaly reformy nutné pro přijetí eura. Obě země si vytvořily institucionální rámec, včetně pozice koordinátora zavedení eura. Ten měl vést přípravu kroků směřujících k přijetí společné měny. Z počátku přistupovaly obě země k přijetí společné měny stejným způsobem, poté však Slovensko udělalo významný krok k přijetí společné měny a v listopadu 2005 vstoupilo do ERM 2. Zatímco nová politická reprezentace vzešlá z voleb v roce 2006 na Slovensku (vládní koalice vedená premiérem Ficem složená ze strany SMER, Slovenské národní strany a HZDS) se po krátkém zaváhání připojila k cíli co nejrychlejšího zavedení eura, nová česká vláda vedená premiérem Topolánkem se rozhodla, že zavedení eura v České republice přichází do úvahy až po provedení fiskální konsolidace. Zároveň rozhodla, že cílové datum vstupu stanoví do konce roku 2009, avšak po pádu této vlády a vytvoření úřednické vlády Jana Fischera diskuze o zavedení eura v ČR prakticky ustaly.

Na Slovensku bylo zavedení eura téměř konsenzuální otázkou, kdy jej podporovaly všechny parlamentní politické strany s výjimkou Křesťansko- demokratického hnutí (KDH). I u této

politické strany se ovšem nejednalo o otázku ekonomickou, ale spíše o dlouhodobý rezervovaný postoj strany k „politické centralizaci EU“ a obav ze ztráty dalšího atributu státní suverenity.^[1] Politické reprezentace na Slovensku vnímaly vstup do eurozóny jako jeden z kroků (spolu s členstvím v Schengenském prostoru), který Slovensko přivede do centra evropských integračních procesů a přinese mu tak všechny přímo působící benefity členství v EU (volný pohyb a společná měna). Hlavním ekonomickým argumentem pak byla otevřená povaha slovenské ekonomiky a také omezená schopnost kontroly fluktuace slovenské koruny vzhledem k velikosti slovenské ekonomiky.

V případě České republiky přijetí eura nemělo svého silného advokáta. Naopak, zejména prezident Václav Klaus se proti zavedení společné měny stavěl velice negativně a podobným způsobem k němu přistupovala i Česká národní banka, jejíž vrcholný orgán – Bankovní rada byla a je obsazena členy se stejným postojem. Vypuknutí ekonomické a finanční krize v roce 2009 pak znamenalo, že úvahy o zavedení eura v České republice zcela ustaly.

V oficiálním hodnocení dopadů vstupu do eurozóny na Slovensku se dočteme, že euro zvyšuje celkovou ekonomickou stabilitu, snižuje náklady na financování vládního dluhu, znamená snížení nákladů na výměnu měny, silnější ochranu před dopady ekonomické krize a zabezpečuje nízkou úroveň inflace.^[2] Jedním z argumentů, který je na Slovensku často slyšet, je, že zavedení eura v roce 2009 zemi ochránilo před výraznými fluktuacemi kurzu a odlivem kapitálu.^[3] Je zajímavé, že převládající argumentace v České republice je přesně opačná a říká, že zachování české koruny spolu se samostatnou měnovou politikou dokázalo prostřednictvím oslabení kurzu české koruny vůči euru ochránit ČR před výraznějšími dopady krize a podpořit český export. V současnosti lze podobný argument slyšet v souvislosti s devalvací české koruny na podzim roku 2013. Ta podle odborníků odvrátila hrozící deflaci a pomohla nastartovat českou ekonomiku.

Z pohledu slovenských občanů nemohlo přijít zavedení eura ve vhodnější dobu. Díky prudkému ekonomickému růstu v předkrizovém období (10,5

procenta v roce 2007 a 5,8 procenta v roce 2008) posílila slovenská koruna před zavedením eura svůj kurz z více než 38 korun za euro na konečných 30 korun za euro, čímž zvýšila relativní příjmy Slováků. Vypuknutí ekonomické krize v Evropské unii v roce 2009 zase provázelo zastavení růstu spotřebitelských cen. Konečná míra inflace v roce 2009, kdy Slovensko zavedlo společnou měnu, představovala jen 0,9 procenta a pro Slováky tak euro nebylo spojeno se zdražováním jako v zemích, v nichž bylo euro zavedeno dřív.

Slováci tak jsou jedni z největších příznivců společné měny v Evropské unii. Pozitivně vnímá euro 74 procent obyvatel, negativně jenom 21 procent.^[4] Slováci euro vnímají jako ochranu před dopady krize a podle průzkumu agentury GFK pro RTVS (z června 2014) je spolu s volným pohybem osob základním faktorem identifikace Slováků s Evropou (64 procent). Působí zde i faktor hrdosti, kdy se přijetím eura po náročném přístupovém procesu Slovensko poprvé v evropské integraci dostalo před své sousedy, zejména Českou republiku. Veřejné mínění sice negativně ovlivnila dluhová krize v eurozóně, která znamenala nutnost vytvoření záchranných fondů, do nichž muselo přispět i Slovensko. Veřejnost si přesto nespojovala nepopulární příspěvek do záchranných fondů s měnou jako takovou, ale spíš s EU, což se projevilo i v poklesu důvěry obyvatel vůči Unii. V Česku jsou naproti tomu postoje obyvatel přesně opačné. Společnou měnu odmítá 73 procent obyvatel a podporuje ji pouze 24 procent. Po Spojeném království a Švédsku se jedná o nejhorší výsledky v celé Evropské unii.

Názory na prospěšnost zavedení eura se u odborníků v Česku a na Slovensku liší. Pravdou je, že slovenská ekonomika od roku 2009 vykázala růst, zatímco česká se ještě nevzpamatovala z poklesu. Je důvodem odlišného vývoje právě zavedení eura? Proč je v obou zemích tak diametrálně odlišné veřejné mínění vůči euru? Jedná se o důsledek politického a odborného diskurzu a o odraz toho, jakým způsobem jsou podávány informace českými médii? Jakým způsobem by Česká republika mohla tento negativní trend zvrátit? Existují řešení ze Slovenska využitelná v českém prostředí?

[1] <http://hn.hnonline.sk/slovensko-119/kto-dal-slovensku-euro-fico-aj-dzurinda-290506>

[2] Hodnotiaca správa o 10. rokoch členstva Slovenska v EÚ.
<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=23466>

[3] Rozhovor s Martinem Šusterem, expertem NBS,
<http://www.pluska.sk/plus-7-dni/rozhovory/martin-suster-vdaka-spolocnej-mene-sme-kazdorocne-bohatsi-desiatky-milionov-eur.html>

[4] Eurobarometer 81.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb81/eb81_publ_en.pdf

Institucionální změny v EU – postoje obou zemí

Evropská unie prochází od vypuknutí hospodářské a finanční krize změnami, které se dotýkají zejména oblasti koordinace hospodářských politik. Zásadní rozdíl v postavení České republiky a Slovenska spočívá v členství Slovenska v eurozóně. Většina reforem, jimiž EU prochází, se týká právě členů eurozóny. Posílení sankčních mechanismů v rámci Paktu stability a růstu, vytvoření nových instrumentů jakými jsou Evropský mechanismus pro stabilitu, Postup při makroekonomických nerovnováhách nebo bankovní unie jsou určeny primárně členům eurozóny. Členové eurozóny se také sami podílejí na rozhodování o těchto otázkách. Ostatních zemí se některé mechanismy netýkají (zejména sankční mechanismy v rámci Postupu při nadměrném schodku a Postupu při makroekonomických nerovnováhách), nebo je jejich zapojení buď zcela nemožné (ESM) nebo umožněné pouze na dobrovolné a omezené bázi (bankovní unie). Tyto mechanismy zároveň vytvářejí novou realitu vícevrstvé (multi-tier) EU a mají tendenci směřovat také k institucionálnímu rozdělení Evropské unie. Kromě již existujících summitů eurozóny se jedná zejména o úvahy o vytvoření tzv. Euroskupin v dalších formacích Rady (kromě Rady pro finanční záležitosti, kde již existuje) a v COREPERu. Diskuze se dotýká také postavení Evropského parlamentu v oblastech

týkajících se eurozóny. Některé hlasy požadují vytvoření parlamentu eurozóny nebo alespoň speciálního výboru, jehož členy by mohli být pouze poslanci zvoleni v zemích eurozóny.

Zatímco Slovensko nemá mnoho manévrovacího prostoru a v praxi novým instrumentům příliš neodporuje (Slovensku se povedlo vyjednat malé změny v rámci klíčů, z nichž se vypočítává příspěvek do ESM) a jeho zapojení je automatické, Česká republika se k těmto tendencím staví rezervovaně a s nedůvěrou. Důvodem je, že institucionální a politické vzdalování eurozóny od zbytku EU není v jejím zájmu a také ji vylučují z možnosti ovlivňovat budoucí směřování eurozóny, do níž se v přístupové smlouvě zavázala začlenit. Na druhou stranu se Česká republika svými postoji v minulosti (neúčast na Paktu pro euro Plus nebo neúčast na Fiskálním kompaktu) z této možnosti vyčlenila sama. Pro Slovensko zůstává červenou linií kontrola národního parlamentu nad státním rozpočtem při akceptaci doporučení EK a nestaví se příliš pozitivně ani k rámcovému návrhu tzv. Kontraktuálních vztahů pro realizaci strukturálních reforem v zemích eurozóny, teoreticky doprovázených finančními pobídkami. Převládá přesvědčení, že malá země, jakou je Slovensko, by byla ideálním kandidátem pro případné uvalení sankcí, jež obsahuje revidovaný Pakt stability a růstu (a s ním související legislativa), a proto se slovenská vláda za každou cenu snaží dodržet domluvená pravidla (po pěti letech Slovensko letos vystoupilo z Postupu nadměrného deficitu). Slovensko také prosazuje postoj, aby se kritéria výkladu Paktu stability a růstu zmírnila a umožnila nezapočítávání vybraných investic do deficitu. Toto opatření by snížilo riziko sankcí pro Slovensko. V případě České republiky je postoj k těmto otázkám většinou nezformulovaný, neznámý anebo nejasný.

Další tendencí od vypuknutí krize, kterou lze zaznamenat, je výrazný posun od komunitární metody k metodě mezivládní. Pro malé členské země jakými jsou Česká republika nebo Slovensko se jedná jednoznačně o negativní posun, jelikož rozhodnutí činěná na mezivládní úrovni jsou plně v rukou největších zemí Evropské unie a chybí zde ochranná ruka Evropské komise nad zájmy

menších členských zemí. I v případě komunitární metody však spolu s mandátem nové Evropské komise letos dojde ke změně výpočtu kvalifikované většiny (v rámci přechodného období se bude možné dovolat hlasování podle původního výpočtu kvalifikované většiny až do roku 2017), kdy odpadne kritérium počtu hlasů nejvíce zvýhodňující malé a středně velké členské země, mezi které patří Česká republika i Slovensko. Hlasovací síla obou zemí se sníží a vyvolá ještě větší tlak na obě země, aby při prosazování svých zájmů zintenzivnily snahy o budování a zapojování se do koalic podobně smýšlejících zemí.

Změnami prochází i formování a fungování Evropské komise. Evropský parlament svým extenzivním výkladem Lisabonské smlouvy i přes odpor některých členských zemí (zejména Spojeného království) prosadil spojení voleb do Evropského parlamentu s procesem výběru předsedy Evropské komise přes tzv. Spitzen kandidáty. Systém, kdy se kandidát frakce Evropského parlamentu, která získá největší počet hlasů ve volbách, stává předsedou Evropské komise, jednoznačně vede k její větší politizaci, což opět není možno považovat za prospěšné pro menší členské země. Navíc způsob jakým Jean Claude Juncker nastavil fungování příští Evropské komise (místopředsedové jako vedoucí projektových týmů komisařů) také silně připomíná starší návrh na tzv. seniorní a juniorní komisaře s dlouhodobějším cílem opustit princip jedna země jeden komisař.

Ostatně i tato otázka se zřejmě stane předmětem revize primárního práva Evropské unie, jež se s největší pravděpodobností začne projednávat nejspíše po volbách ve Spojeném království v roce 2015. Přes odpor některých členských zemí se tato cesta zdá být nevyhnutelná vzhledem k potřebě začlenění Fiskálního kompaktu do legislativního rámce EU a provedení dalších změn souvisejících s fungováním eurozóny. Dalším důvodem je nutnost reagovat na nespokojenost občanů s fungováním Evropské unie vyjádřenou nárůstem podpory euroskeptických stran v posledních volbách do Evropského parlamentu. Na stole je již několik návrhů, jakými směry by se reformy měly ubírat, kupříkladu Blueprint Barrosovy komise „Towards Genuine Monetary

Union“, nebo zpráva tzv. Westerwelleho skupiny.

Fungování Evropské unie i eurozóny prochází v posledních letech obdobím hlubokých změn. Další návrhy změn lze očekávat v nejbližším období. Jaké jsou postoje obou zemí k těmto návrhům? Jsou jejich zájmy přes rozdílné postavení shodné? Je koordinace postojů obou zemí v této oblasti dostatečná nebo ji lze ještě zintenzivnit?

Vliv obou zemí na rozhodování v EU – možnosti prosazování českých a slovenských kandidátů do vrcholných pozic

Vliv v Evropské unii země neprosazují pouze prostřednictvím hlasování v Radě nebo v Evropském parlamentu, ale také prostřednictvím zastoupení svých občanů ve vrcholných politických nebo úřednických pozicích v orgánech EU. V tomto ohledu obě země výrazně zaostávají zejména za staršími členskými zeměmi Evropské unie. Pokud jde o obsazování vrcholných postů v rámci architektury EU, ani jedna země zde neměla své ambice a nebyla schopna jasně formulovat svoje nároky nebo priority nad rámec konstatování, že skladba obsazení by měla lépe odrážet zastoupení „nových členských zemí“. Obě země se soustředily na získání „silného“ ekonomického portfolia v rámci nové Komise. Z hlediska těchto očekávání pak lze zhodnotit, že Slovenská republika byla se získáním oblasti Dopravy a vesmíru úspěšná a Česká republika s oblastí justice, ochrany spotřebitele a otázky rovnosti pohlaví nikoli. Přesto však přehnaná kritika portfolia české komisařky Věry Jourové není oprávněná. Ačkoli se nejedná o portfolio ekonomické, oblast spravedlnosti, spotřebitelské politiky a rovných příležitostí není rozhodně nepodstatná.

Nad rámec politických nominací obě země také prozatím nevyužily svůj potenciál v obsazování pozic v evropských strukturách. V orgánech Evropské unie v současnosti pracuje přibližně 851 Čechů a 639 Slováků.

Počet občanů zaměstnaných v institucích EU^[1]

Orgán	ČR	SR
Evropská komise	459	333
Evropský parlament	180	156
Generální sekretariát Rady	90	75
Evropský hospodářský a sociální výbor	16	20
Výbor regionů	23	17
ESVČ	37	14
Národní experti	46	24
Celkem	851	639

Nejslabší výsledky dosahují obě země v pozicích vyššího a středního managementu. Jedněmi z mála výjimek jsou Vladimír Šucha (SR) na pozici generálního ředitele Společného výzkumného centra (JRC) nebo Marek Mora (CZ) na pozici vedoucího kanceláře generálního tajemníka Rady. V Evropské komisi pracuje ve vyšších administrátorských funkcích AD16 – AD10, pouze 24 Čechů a 20 Slováků. U srovnatelně velkých starších členských zemí je to několikanásobně více. Slabé je také zastoupení obou zemí v Evropské službě pro vnější činnost, kde pracuje pouze 37 Čechů a 14 Slováků. Slovensko navíc na rozdíl od České republiky nemá žádného diplomata na pozici velvyslance (Česko má tři). Hlavním důvodem nedostatečného zastoupení Čechů a Slováků ve vyšších úřednických pozicích je poměrně krátké členství obou zemí v Evropské unii, kdy se se jejich občané zatím nedokázali dostatečně prosadit v kariérním růstu.

Na druhou stranu se však oslovení pracovníci, kteří již v evropských strukturách působí, shodli, že bez silného lobbyingu je v podstatě nemožné vyšší

úřednické místo získat. Toto si uvědomuje i slovenská vláda, když ve svém oficiálním materiálu uvádí, že: „...předpokladem ke zvýšení personálního zastoupení Slovenska v institucích EU, zejména na manažerské úrovni, by mohlo být vytvoření určitého „kritického množství“ zaměstnanců v řídicích funkcích, kteří následně postupně prostřednictvím lobbingu, vzájemným informováním se, podporováním a doporučením dosáhnou signifikantního zastoupení země v institucích EU...“^[2].

I když obě země považují otázku prosazování a umísťování svých občanů do struktur EU za zcela zásadní, dosud k tomu nevyvinuly dostatečnou snahu a nepodnikly praktické politické kroky. Na Slovensku existuje Strategie Slovenské republiky při přípravě nominací a obsazování postů v institucích Evropské unie do roku 2013^[3], schválena v roce 2007. O její existenci však téměř nikdo netuší a samotná strategie je spíše výčtem pozic v institucích EU a opisem rozdílného přístupu rezortů k přípravě svých úředníků na vyslání na místa národních expertů. Až do roku 2012 slovenská vláda každoročně projednávala materiál „Informace o personálním zastoupení Slovenské republiky v institucích Evropské unie“. Od roku 2013 je tento materiál součástí každoroční souhrnné zprávy o členství SR v EU. Materiál je však pouze přehledem zastoupení slovenských občanů v evropských institucích a nevyhodnocuje plnění výše zmiňované strategie. V České republice žádná podobná strategie ani oficiální zprávy o personálním zastoupení neexistují. Stálé zastoupení ČR v EU si vede seznam pracovníků v evropských institucích a publikuje na svých stránkách seznam nejvýznamnějších Čechů v institucích EU.

Obě země se snaží zájemcům pomáhat ať již prostřednictvím zveřejňování nabídek na práci v EU (kupříkladu v ČR na stránkách Stálého zastoupení a prostřednictvím Národního kontaktního místa), prostřednictvím organizování přípravných kurzů (Diplomatická akademie v ČR) anebo vydáváním příruček (kupříkladu „Slováci v institucích Evropské unie - praxe a zkušenosti“, vydanou MZV SR v roce 2008). Všechny uvedené aktivity jsou však spíše nahodilé a postrádají systematickosti.

Jak již bylo uvedeno, zastoupení Čechů a Slováků zejména ve vyšších funkcích v evropských institucích je pořád slabé. Jedním z hlavních identifikovaných důvodů je také nedostatek lobbingu ze strany národních vlád, ale také kupříkladu absence systematické přípravy vhodných kandidátů na tyto pozice. Jakým způsobem můžou obě země zvýšit šance svých občanů na získání vyšší úřednické pozice v institucích EU? Může být jednou alternativou vzájemná podpora kandidátů?

[1] Zdroj: Statistical Bulletin of European Commission. http://ec.europa.eu/civil_service/docs/europa_sp2_bs_nat_x_grade_en.pdf, Výroční správa o členství Slovenskej republiky v Európskej únii za rok 2013. http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-162640?prefixFile=m_, Čechů je po deseti letech v orgánech EU stále méně než by mohlo. <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/cechu-je-po-deseti-letech-v-organech-eu-stale-mene-nej-by-mohlo/1067094>

[2] Politický, právní a institucionální rámec postavení SR v EU. <http://www.nrsr.sk/%2Fweb/%2FDynamic%2FDownload.aspx%3FDocID%3D399850&ei=v50sVOCzF8fSaK3WgogH&usg=AFQjCNFv6qW8hvvuj3upk3F05ehroNafiw&sig2=dXt0DRNr0QpKAvEAG7ZZqw&bvm=bv.76477589,d.d2s>

[3] http://archiv.vlada.gov.sk/europskezelezitosti/data/att/6322_subor.pdf

Vladimír Bartovic, Zuzana Gabrižová
2. 10. 2014

Spolufinancováno
v rámci programu
Evropské unie „Evropa
pro občany“